

TA’LIM TIZIMIGA PEDAGOGIK KOLLABORATIV ASOSIDA YONDASHUVNING METODIK TIZIMI

Ishanova Barno Baxadirovna

*Olmazor tumani 15 - maktabning oliy toifali o‘qituvchisi
barnoishanova@gmail.com)*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ta’lim tizimiga pedagogik kollaborativ asosida yondashuvning metodik tizimi masalalari bayon qilingan. Shuningdek, kollaboratsiya hamkorlikda o‘rganish bo‘yicha ta’lim strategiyasining tarkibiy qismlaridan biri ekanligi tahlili muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: kollaboratsiya, pedagogik hamkorlik, ta’lim sohasi, innovatsion yondashuv, ilmiy manbaalar, metodlar.

Ta’lim sohasida global miqyosda katta o‘zgarishlar kuzatilmoqda. Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida o‘qitish metodikasini takomillashtirish vazifasi belgilangan. Shunga muvofiq, ilg‘or xorijiy tajribalar asosida ta’limga zamonaviy yondashuvlar joriy etilmoqda. Yangi pedagogik yondashuvlar, texnologiyalar va axborot resurslarining rivojlanishi ta’limning sifati va samaradorligini oshirish uchun zarur bo‘lgan yangicha boshqaruv mexanizmlarini talab qilmoqda.

Ta’lim sifati – bu ta’limning (natija, jarayon, ijtimoiy tizim sifatida) turli ehtiyojlar, davlat, jamiyat, shaxs manfaatlariga muvofiqligi; ta’limning ierarxiya (yuqoridan quyiga) tamoyillari asosidatashkillashtirilgan, ijtimoiy ahamiyatga ega xususiyat(tavsif, parametr)larining tizimli majmuasi. Demak, ta’lim sifati – bu o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirishga doir ehtiyojlarni qondirishnita’minlovchi ta’lim xizmatlari iste’mollilik xususiyatlarining majmuasi. Ta’lim sifati muammolarini muhokama qilishda uning baholanishi, nazorati, monitoringi, sifatningta’minlanishi va boshqalar haqida so‘z yuritiladi. Binobarin, har bir mamlakatning ta’limtizimi undagi ijtimoiy-madaniy muhit va ishlab chiqarish-texnologik bazasi bilan ko‘plab murakkabfunksionalmunosabat va aloqalar bilan bog‘langan. Shunday qilib, mamlakatimizda ta’lim sifatini oshirish yuzasidan amalga oshirilayotgan izlanishlar ta’lim boshqaruvi natijaviyligi va samarasini ko‘rsatmoqda.

O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy o‘zgarishlar, iqtisodiyotning innovatsion yo‘nalishda shakllantirilishi, jahon iqtisodiyotiga

integrallashuvi ta’lim tizimi oldiga dolzarb masalalaridan biri bo’lgan sifatli mutaxassislarni tayyorlash vazifasini qo’yadi. Sifatli mutaxassisni tayyorlash esa faqatgina sifatli ta’lim muhitida amalga oshirilishi mumkin.

Yangi O‘zbekiston ta’lim-tarbiya jarayonidagi islohotlarga nazar tashlasak, 4K modeli, kollaboratsiya, kritika, kommunikatsiya, kreativlik kabi innovatsiyalar haqida fikr bildirilmoqda. Rus pedagogi A.P. Balishev maqolasida kollaboratsiya terminini tahlil qilib shunday fikrlarni keltiradi: Kollaborativ o’qitish termini axborot resurslari, shu jumladan xorijiy ilmiy ma’lumotlar bazalarida 2018-yil 378 marta, 2019-yil 424 marta, 2020-yil 551 marta qo’llanilgan. Ayniqsa, «Hamkorlikda o’rganish» so’rovi uchun Science Direct platformasi 2019-yil 11596 ta, 2022-yilda esa 19303 ta qidiruv natijalarini ko’rsatadi [1].

Demak, pedagogika sohasida aynan kollaboratsiya termini ostida ko’plab ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda. Ammo, shu bilan birga, ilmiy adabiyotlarni ko’rib chiqish ta’lim sohasidagi kollaboratsiya termini tadqiqotchilar o’rtasidagi fikrlarni turlicha ekanligini aniqlashga imkon berdi.

Kollaboratsiya (frans. collaboration – hamkorlik) – umumiy manfaatga birga erishish uchun ikki yoki undan ko’proq kishining sherikchiligi. Ba’zi manbalarda esa, *kollaboratsiya*- ikki yoki undan ortiq shaxs yoki guruhning har qanday sohadagi umumiy maqsadlarga erishish uchun birgalikdagi faoliyat jarayoni hisoblanib, unda bilim almashish, o’qitish va kelishuvga erishish (konsensus) mavjudligidir.

G.P. Sinisining ta’kidlashicha, kollaboratsiya hamkorlikda o’rganish bo’yicha ta’lim strategiyasining tarkibiy qismlaridan biridir [2]. N.V. Pavelyeva kollaborativ ta’limni keng ma’noda tushunish zarur deb hisoblaydi va ta’lim jarayonida ishtirokchilar o’rtasidagi o’zaro yaqin munosabatlarga asoslangan pedagogik yondashuv sifatida e’tibor qaratadi [3].

Ko’pincha "kollaboratsiya" atamasi hamkorlik asosida kichik guruhlarda o’quvchilarning faolligi va faoliyati, o’qituvchilarning esafasilitatorlik roli bilan ajralib turadigan o’quv jarayonini tashkil etish hamda tavsiflash uchun ishlatiladi [4].

Kollaboratsiya fenomenining asosiy pedagogik ilmiy kategoriyalarini – pedagogik o’zaro ta’sir, ta’lim texnologiyasi, metodi, yondashuvi, tashkiliy shakli, tarbiyaviy strategiya va boshqalarni aniqlashtirib olishimiz lozim. Chunki tadqiqot davomida kollaboratsiya atamasi bilan birgalikda “hamkorlik”, “o’zaro

faoliyat”, “o‘zaro ta’sir”, “o‘zaro bog‘lanish” kabi tushunchalar ham sinonim sifatida qo‘llanilgan.

Hamkorlik –1. Ish-faoliyatda birga, hamkor bo‘lish, ayni bir ishda birgalashish, uni teng bajarish. 2. Biror sohada o‘zaro bog‘lanib, birgalikda, hamkor bo‘lib ish olib borish.

O‘zaro faoliyat –Biror sohada olib boriladigan ish, mashg‘ulot, harakat.

O‘zaro ta’sir – Tashqi omillarning kishi yoki narsa holatini o‘zgartirish, qo‘zg‘ash xususiyati va uning natijasi.

O‘zaro bog‘lanish - Voqea, hodisa va sh. k. o‘rtasidagi o‘zaro munosabat, aloqa.

Berilgan tushunchalardan faqatgina hamkorlik atamasi kollaboratsiyaga to‘g‘ri keladi. Ammo hamkorlikda barcha ishlar birgalikda bajarilishi nazarda tutiladi, kollaboratsiyada mahsulot, natija keltirilishi shart. Ya’ni sherikchilik orqali biror yangi holat, mahsulot ishlab chiqilishi ko‘zda tutiladi.

Ta’lim tizimining samaradorligini oshirish uchun boshqaruv metodlarini yangi, hamkorlikka asoslangan tarzda rivojlantirishni nazarda tutadi. Ushbu mavzu, ta’lim sohasida boshqaruvni yanada samarali qilish, ishtirokchilar (o‘qituvchilar, o‘quvchilar, boshqaruvchilar) o‘rtasida yaxshiroq o‘zaro munosabatlarni o‘rnatish hamda ta’limning sifatini oshirishga qaratilgan bir necha yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Jumladan, kollaborativ yondashuv, turli mutaxassislar va manfaatdor tomonlar o‘rtasida hamkorlikni ta’minlashga imkon beradi va bu, o‘z navbatida, ta’lim tizimini samarali boshqarishga yordam beradi.

Kollaborativ boshqaruv mexanizmi o‘qituvchilar, o‘quvchilar, ota-onalar, davlat organlari va boshqa manfaatdor tomonlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni rivojlantirishga asoslanadi. Boshqaruvning bu turi, ma’lumotlar almashinuvi va qarorlar qabul qilish jarayonlarida yanada ko‘proq ishtirokni ta’minlaydi. Bu yondashuv nafaqat ta’lim jarayonini yaxshilash, balki ijtimoiy adolatni ham ta’minlaydi.

Ta’lim tizimlarining samaradorligi hozirda bir necha omillarga bog‘liq, jumladan: ta’lim sifatini yaxshilash, o‘quvchilarni o‘qishga motivatsiya qilish, o‘qituvchilarni malakasini oshirish, boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish va resurslarni samarali taqsimlash. Bu masalalarni hal qilishda kollaborativ boshqaruv mexanizmlari ta’limning har bir bo‘g‘inida o‘zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Балышев А.П. Коллаборативное обучение: к сущности понятия // Мир науки. Педагогика и психология World of Science. Pedagogy and psychology. 2023, Том 11, № 1. ISSN 2658-6282.
2. Сеницына Г.П. Стратегия обучения в партнёрстве: коллаборативное обучение / Г.П. Сеницына // Наука о человеке: гуманитарные исследования. - 2019. - № 2(36). - С. 78–82.
3. Павельева Н.В. Коллаборативное обучение как модель эффективной реализации образовательного процесса / Н.В. Павельева // Образование. Карьера. Общество. - 2010. - № 3(29). - С. 30–37.
4. Robbins S., Hoggan C. Collaborative learning in higher education to improve employability: Opportunities and challenges / S. Robbins, C. Hoggan // New Directions for Adult and Continuing Education. - 2019. - Vol. 163. - p. 95–108.